

Аңлатма языу.

Укытыу рус телендә алып барылған мәктәптәрзең **11-се класс** өсөн башкорт (дәүләт) теленән эш программаһы.

Эш программаһы 34 сәғәткә бүленгән (азнаға 1 сәғәт).

Төзөүсе: Фазлыева Миңйыһан Шәрифилла кызы

Дәрәслек: Усманова М.Ғ., Ғәбитова З.М. Башкорт теле: Укытыу рус телендә алып барылған мәктәптәрзең 10-11 сыныф укыусылары өсөн дәрәслек. – Өфө: Китап, 2005.

Программа кимәле: базис

Укытыуының тел буйыса укыу- укытыу методик комплекты:

Укытыу рус телендә алып барылған мәктәптәрзе башкорт (дәүләт) теле буйынса укыусыларзың телмәр үстөрөүенә, язма эштәрәңә, дәфтәр тотузарына һәм язма эштәр үткәрөүгә берҙәм талаптар. 13.01.2010. Протокол №4.

Ғәбитова З.М., Толombaев Х.А. Урыс мәктәптәрәңдә башкорт телен укытыуы ойоштороу буйынса методик кәңәштәр. - Өфө: Башкортостан, 2006. - 96 бит.;

Ғәбитова З.М. Телмәр үстөрөү дәрәстәре. Башкорт телен дәүләт итеп өйрәнөүселәр өсөн. - Өфө: Китап, 2009. - 128 бит.; Дәүләтшина М.С. Башкорт телен укытыу методикаһы: башкорт теле дәүләт теле итеп укытылған мәктәптәр өсөн. 1-се кичәк. - Өфө: Китап, 2010. - 120 бит.

Укыусылар өсөн тел буйынса укыу- укытыу методик комплекты: Усманова М.Ғ., Ғәбитова З.М. Башкорт теле: Укытыу урыс телендә алып барылған мәктәптәрзең 10-11 сыныф укыусылары өсөн дәрәслек. - Өфө: Китап, 2005. - 176 бит.

Программа үзәнәлектәрәңәң характеристикаһы: Эш программаһы Башкортостан Республикаһы Мәғариф министрлығы тарафынан расланған «Башкорт теленән программа» (Укытыу рус телендә алып барылған мәктәптәрзең I-IX кластары өсөн) нигезендә төзөлдө. Төзөүселәрә: Толombaев Х. А., Дәүләтшина М.С., Ғәбитова З. М., Усманова М.Ғ. - Ижевск: «Книгоград», 2008.

Башкортостан Мәғариф Министрлығы тарафынан тәкдим ителгән программа «6-сы төп дөйөм белем бирөү мәктәбе» муниципаль бюджет дөйөм белем бирөү учреждениеһының «Укыу планы»на ярашлы рәүештә тормошқа ашырыла.

Был эш программаһында федераль һәм республика закондары талаптары тормошқа ашырыла:

- «Рәсәй Федерацияһы халыктары телдәре тураһында» законы;
- Рәсәй Федерацияһының «Мәғариф тураһында» Законы;
- «Башкортостан Республикаһы халыктары телдәре тураһында» законы;
- Башкортостан Республикаһының «Мәғариф тураһында» Законы.

Программа йөкмәткеһе 3 йүнәлештән тора:

телмәр эшмәкәрлеген формалаштырыу;

телдәң системаһын (фонетика, орфография, орфоэпия, грамматика, пунктуация) өйрәнөү;

бәйләнешле текст менән эшләргә өйрәтөүзе күз уңында тотә.

Программаның йөкмәткеһе һәм төзөлөшө

- Балаларзы һөйләшергә өйрәтөү үзәк бурыс.
- 11-се кластарза башкорт телен өйрәнөү өсөн укытыу планында азнаға 1-әр сәғәт вақыт бирелә. Был дәрәстәрзе балаларзы башкортса һөйләшергә, укырға өйрәтөү бергә алып барыла. Тел менән әзәби материалдары бергә кушып өйрәнелә (интеграция).
- Лингвистик һәм әзәби күренештәр, укыу материалы нигезендә, практик кулланыу максатынан сығып өйрәнелә (коммуникатив йүнәлеш).

Укытыу предметының төп йөкмәткеһе

Тыуған илем – Башкортостан - 4 сәғәт

Башкортостан, Башкортостан Республикаһының Рәсәй кимәлендә тоткан урыны, уның байлығы, күренекле шәхестәре, халкы, батырлары, сәнгәте хақында текстар укыу, әңгәмәләр, осрашыулар, экскурсиялар ойштороу. 11-се класс укыусылары укығандары дөрөс, шыма итеп һөйләй белергә, әңгәмәлә еңел катнаша, аралаша алырға тейеш. Диалогик, монологик телмәр менән эш итә белеүгә өлгәшергә кәрәк.

Грамматика:

10-сы класта үтелгәндәрзе кабатлау.

Башкортостан сәнгәте – 4 сәғәт.

Башкортостан Республикаһында сәнгәт үсеше. Сәнгәт әһелдәре менән танышыу, улар хақында язылған текстар менән танышыу. Грамматика буйынса үзләштерелгән материалды гәмәлдә дөрөс кулланыуға өлгәшеу. Был тема буйынса укытыусынан һәм укыусыларҙан да ижади эш талап ителә.

Грамматика:

Бер составлы һөйләм төрҙәре.

Кемдәр улар сәсәндәр? - 3 сәғәт.

Сәсәндәрҙең йәмғиәт тормошонда тоткан урындары, уларҙың халыҡ шағирҙары, педагогы, тарихсыһы, ил-йорт аҡһакалы булыуы тураһында таныштырыу. Сәсәнлек сәнгәте. Исемдәре билдәле һәм әсәрҙәре хәзергәсә һаҡланған сәсәндәр (Кобағош сәсэн, Карас сәсэн, Ерәнсә сәсэн, Буранбай – Йәркәй сәсэн). Сәсәндәр ижадында фольклор һәм әҙәбиәт традициялары сағылышы.

Грамматика:

Эйәртеүле кушма һөйләмдәр.

Баш һөйләм һәм эйәрсән һөйләм. Эйәрсән һөйләм төрҙәре.

Башкорт ырыуҙары, шәжәрәләре. – 5 сәғәт.

Башкорт халкының ырыуҙары менән танышыу. Башкорт шәжәрәләренең язма комарткы буларак матур әҙәбиәткә мөнәсәбәте. Укыусыларҙың үз ырыу шәжәрәһен төзөтөү, улар тураһында һөйләй белеү.

Грамматика:

Кушма һөйләмдәр (кабатлау).

Башкорт халыҡ шағирҙары, языусылары – 18 сәғәт.

Башкорт халыҡ шағир-языусылары тураһында белешмә. Уларҙың тормош һәм ижад юлы менән таныштырыу. Укыусылар һәр шағир, языусы хақында һөйләй белергә һәм уларҙың әсәрҙәрен танып атай белергә тейеш. Бер телдән икенсә телгә тәржемә итеү; текст өстөндә эшләүгә игтибар арттырыу.

Грамматика:

Эйә һөйләм. Эйәрсән хәбәр һөйләм.

Укыусыларҙың белем кимәленә талаптар.

1. Художестволы, фәнни-популяр һәм публицистик текстарҙы кысҡырып етез укыу.
2. Тәкдим ителгән ситуация буйынса һораулар бирә белеү, укытыусының (йәки башкаларҙың) һорауларына яуап бирә белеү; яуаптарҙы дөрөс интонация менән асыҡ, аңлайышлы итеп әйтеү, һөйләү.
3. Язма йәки телдән сығыш яһау өсөн план төзөй белеү.
4. Үз аллы укылған әҙәби сәнгәт әсәрҙәренә язма йәки телдән баһалама бирә белеү.
5. Художестволы әсәрҙәрҙе, фәнни-популяр һәм публицистика әсәрҙәрен айыра белеү.
6. Языусы һүрәтләгән художестволы картиналарҙы уй менән күз алдына бастырыу; бирелгән тема, һүрәт, картина буйынса һөйләй белеү.
7. Өйрәнелә торған әсәр буйынса телдән һәм язма рәүештә фекер йөрөтөү характерындағы инша язу, һорауларға тулы яуап биреү, геройларға индивидуаль, сағыштырма, төркөмләп характеристика биреү.

8. Программала күрһәтелгән шиғырзарзы яттан белеү; тексты икенсе телгә тәржемә итеп һөйләү.
9. Билдәле эйәле, билдәһез эйәле, эйәһез һөйләм, дөйөм эйәле һәм атама һөйләмдәрзе айыра белеү; кешенең эске донъяһын, тәбиғәттең төрлөсә торшон, төрлө хәл-вакиғаларзы кыска ғына һүрәтләү өсөн бер составлы һөйләмдәрзе файзалана белеү.

Укыу-укытыу программаһында планлаштарылған һөҙөмтәләрзе үзләштерелеүен баһалау.

Класта һәм өйзә башкарыла торған язма эштәр өйрәтеү һәм тикшереү характерында була.

Уларға түбәндәгеләр инә:

- a. башкорт теленән төрлө типтағы күнегеүзәр;
- b. тәржемә эштәре (башкорт теленән рус теленә һәм киреһенсә);
- c. дәреслектәрзәге әзәби текстарға пландар төзөү;
- d. һораузарға язма яуаптар һәм иншалар;
- e. тел һәм әзәби материалдар буйынса аналитик һәм дөйөмләштереү тибындағы схемалар, проекттар төзөү.

Башкорт теленең ағымдағы, сирек йәки йыл азағында, шулай ук укыу йылы башында инеү диктанты, зур темаларзан һуң йомғаклау контроль эштәре үткәрелә. Ағымдағы контроль эштәр программаның өйрәнелгән материалын үзләштереүзе тикшереү максатында узғарыла. Уларзың төрө һәм үткәреү йышлығы өйрәнелә торған материалдың катмарлылығынан, укыусыларзың белем кимәленән сығып билдәләнә. Ағымдағы контроль эштәр өсөн укытыусы йә тотош дәресте, йә уның бер өлөшөн генә файзалана ала.

Укыу йылы башында инеү диктанты, сирек һәм йыл азағында йомғаклау контроль эштәре мәктәп администрацияһы менән берлектә төзөлгән график буйынса үткәрелә. Контроль эштәрзе сиректең беренсе көнөндә һәм дүшәмбелә үткәреү тәкдим ителмәй.

Программа материалының үзләштереү кимәле укыусыларзың дәрестәрзә телдән биргән яуаптарына һәм язма эштәренә карап баһалана. Бының өсөн башкорт теленән һәр класта түбәндәге күләмдә контроль эштәр, язма эштәр үткәреү карала:

Язма эштәрзең төрзәре	һаны
Күсереп языу	-
Һораузарға яуап	-
Диктант	3
Изложение	1
Инша	1

Язма эш төрзәре (изложение, инша) языу укыусыларзың укыу кимәленә, белеменә, мөмкинселегенә карап укытыусы карамағына калдырыла һәм улар урынына шул ук күләмдә түбәндәге язма эштәр үткәрергә мөмкин:

- карточкалар менән эш;
- тест;
- һүрәт буйынса һөйләмдәр төзөү;
- текста һөйләмдәрзә һүзәр тәртибе;
- терәк текстар менән инша язырға өйрәнеү;

-һүзлек диктанты;
 -һөйләмдәр төзөү;
 -һүзлек менән эш;
 -һүрәтләү иншаһы;
 -синквейн төзөү (слайд төзөү: шәжәрәләр, минең ғаиләм)_

Календарь-тематик планлаштырыу
11класс
(Бөтәһе-азнаға-1 сәғәт)

№	Темалар	Дата	Үткәреү вақыты	Биттәр
<i>1-се ярты йыллык - 17 сәғәт.</i>				
<i>Тыуған илем – Башкортостан.</i>				
1.	М.Кәрим. Кайын япрағы тураһында.	02.09-07.09		103-105
2.	Ғ.Дәүләтов. Ағизел. Ике составлы һөйләмдәр.	09.09-14.09		105-106
3.	Д.Мырзакаева. Алтын ай. З.Ураксин. Бөгөлөү.	16.09-21.09		106,107
4.	Р.Йәнбәк. Мәңге балкы, Башкортостан!	23.09-28.09		106-107
5.	Ер рухы. Текст төзөү. Йыйнак һәм таркау һөйләмдәр.	30.09-05.10		109-110
6.	Ғ.Рамазанов. Тыуған еребез – Башкортостан!	07.10-12.10		108,109
<i>Башкортостан сәнгәте.</i>				
7.	Р.Әфләтунов. Башкорт бейеүе.	14.10-19.10		111-112
8.	Контроль диктант. Өс быуатлык тарих.	21.10-26.10		143,115-116
9.	Хаталар өстөндә эш. Н.Мусин. Ижадка арналған ғүмер.	06.11-09.11		112-114,149
<i>Кемдәр улар сәсәндәр?</i>				
10	Б.Вәлид. Сәсәндәр.	11.11-16.11		116-118
11	Конкас сәсэн.	18.11-23.11		119-120
<i>Башкорт ырыуҙары, шәжәрәләре.</i>				
12	Ете ырыу. С.Галин. Шәжәрә.	25.11-30.11		120-121
<i>Башкорт халыҡ шағирҙары, яҙыусылары.</i>				
13	М.Ғафури. Бир кулыңды.	02.12-07.1		123-125
14	Кыр қаззаны.	09.12-14.12		125-127

15	Башкортостандың халык шағиры Рәми Ғарипов.	16.12-21.12		128-129,136,139
16	Тест һорауларына яуаптар. Башкортостандың халык шағиры Рәми Ғарипов.	23.12-28.12.12		151
17	Башкортостандың халык шағиры Рәми Ғарипов	13.01-18.01		
18	Н.Нәжми. Ыинең ниндәй улыңмын мин...	20.01-25.01		129-130
<i>2 се ярты йыллыҡ – 18 сәғәт.</i>				
<i>Башкорт халык шағирҙары, яҙыусылары.</i>				
19	Р.Бикбаев. Яңғызлыҡ. Ғ.Дәүләтшин. Кар.	27.01-01.02		131-132,138
20	Ә.Атнабаев. Әсәйемә.	03.02-08.02		132-132
<i>М.Кәрим ижады һәм тормош юлы.</i>				
21	Башкортостандың халык шағиры Мостай Кәрим. Коштар осорам.	10.02-15.02		133-134
22	Озон-озак бала сак.	17.02-22.02		134-135
23	Озон-озак бала сак.	24.02-01.03		
24	Уҡытыусыма. М.Кәрим шағир-уҡытыусы.	03.03-08.03		
25	Малайзар.	10.03-15.03		152
<i>Зәйнәб Бишшева ижады һәм тормош юлы..</i>				
26	Башкортостандың халык яҙыусыһы Зәйнәб Бишшева. Дуһтарға.	17.03-22.03		135
27	Зәйнәб Бишшева. Уйзар.	31.03-05.04		136
28	Тест һорауларына яуаптар.	07.04-12.04		154
29	Хаталар өҫтөндә эш. Теләк.			161-162
<i>Языусылар, шағирҙар ижады менән таныштырыу.</i>				
30	М.Кәримов. Фасылдар.	14.04-19.04		140-142
31	З.Әхмәтйәнова. Май айы.	21.04-26.04		142-143
32	Ф.Мырзакаев. Татыулыҡка тау за кызыккан.	28.04-03.05		144-146
33	Ғ.Хөсәйенов. Ваҡыт.	05.05-10.05		146,150
34	Контроль диктант. Кырсынташ.	12.05-17.05		147-149

<i>Бигерэк йамле йэй көндөре.</i>				
35	Хаталар өстөндө эш. З.Ханнанова. Хуш, мектебем!	19.05- 24.05		158